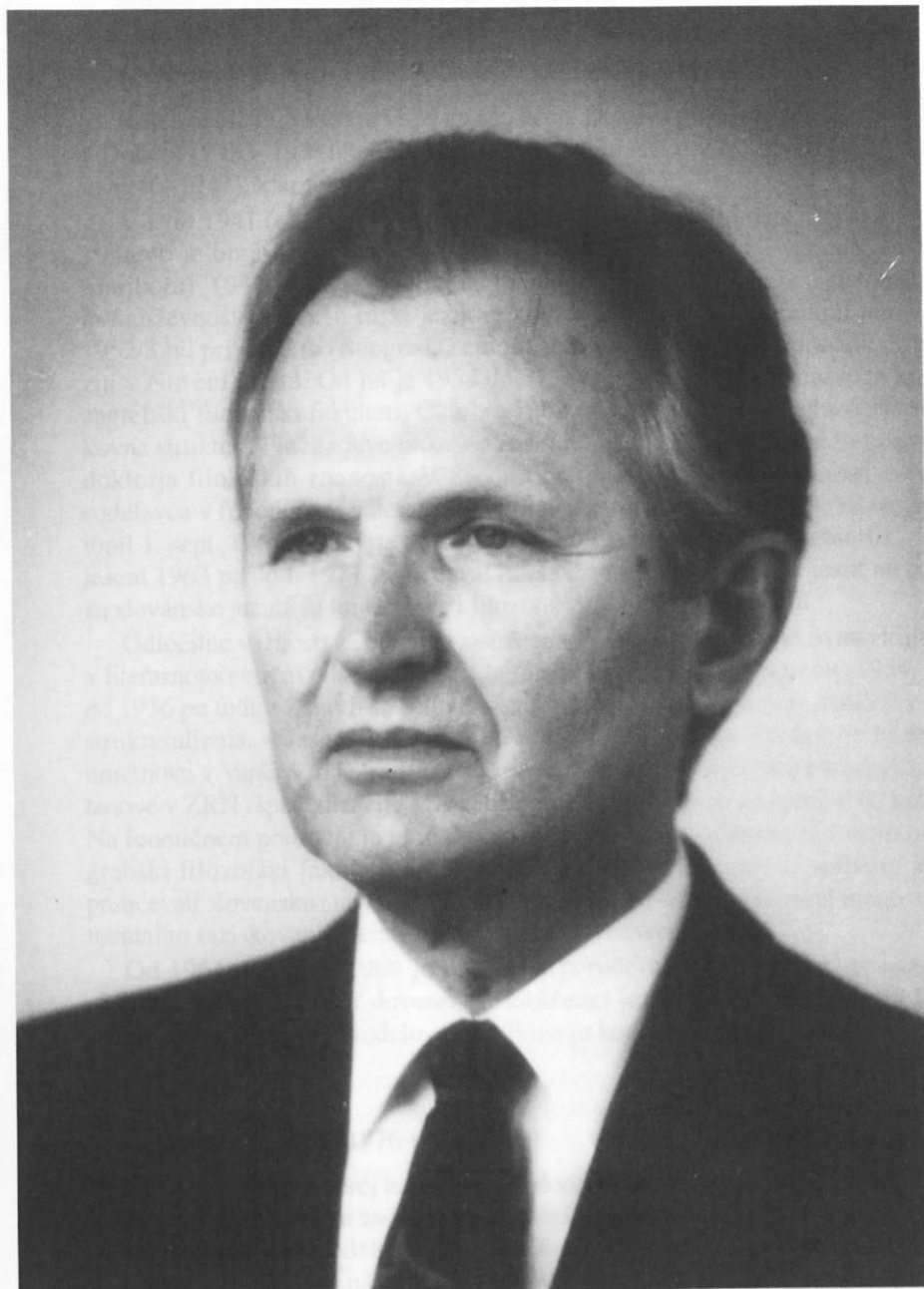

DR. JOŽE TOPORIŠIČ

Akademik profesor dr. Jože Toporišič

DELO JOŽETA TOPORIŠIČA

1. Obdobje do leta 1965: šolanje in zagrebška leta

Rojen je bil 11. oktobra 1926 na Mostecu, Dobova pri Brežicah. Po osnovni šoli v Dobovi (1933–1938) je obiskoval klasično gimnazijo v Mariboru (1938 do 1941 in 1946–1947), kjer je tudi maturiral.

V letih 1941 (okt.) do 1945 (jun.) je bil v izgnanstvu (Šlezija, Poljska); v šol. l. 1945/46 je opravil izpite za 4.–7. razred gimnazije (za 4. v Brežicah, za 5.–7. v Mariboru). 1947–1952 je študiral na ljubljanski filozofski fakulteti slovenski jezik in književnost pod A in ruski jezik in književnost pod B. Diplomiral junija 1952. 1952/3 bil pri vojakih (Beograd, Zemun), 1953/4 profesorski pripravnik na gimnaziji v Novem mestu. Od julija 1954 do 31. avg. 1965 lektor slovenskega jezika na zagrebški filozofski fakulteti. Oktobra 1962 oddano disertacijo »Nazorska in oblikovna struktura Finžgarjeve proze« obranil junija 1963, konec 1963 promoviran za doktorja filoloških znanosti. V zgodnji pomladi 1965 izvoljen za znanstvenega sodelavca v fonetičnem laboratoriju ljubljanske filozofske fakultete. To službo nastopil 1. sept. 1965; odtlej pa do 1971 je bil vodja fonetičnega laboratorija. – Že od jeseni 1963 pa do l. 1971 je predaval honorarno slovenski knjižni jezik na oddelku za slovanske jezike in književnosti filozofske fakultete v Ljubljani.

Odločilne važnosti za njegovo znanstveno formiranje je bila aktivna vključenost v literarnoteoretični odsek Hrvatskega filološkega društva v Zagrebu (1954–1959), od 1956 pa tudi v Zagrebški lingvistični krožek; v tem krogu se je usmeril v smislu strukturalizma. – Jeseni 1959 je bil 6 tednov gost Poljske akademije znanosti in umetnosti v Varšavi, od okt. 1962 do konca jul. 1963 pa štipendist Humboldtove ustanove v ZRN (špecializacija iz fonetike pri Ottu von Essnu na hamburški univerzi). Na fonetičnem področju je pred tem sodeloval v okviru inštituta za fonetiko pri zagrebški filozofski fakulteti s Petrom Guberino. Pod njegovim vplivom je začel preučevati slovensko stavčno fonetiko in kasneje v Nemčiji zasnoval njeno eksperimentalno raziskovanje hkrati s tonematiko slovenskega jezika.

Od 1964 do aprila 1966 je bil glavni poročevalec za pravopis, pravorečje in oblikoslovje pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika SAZU. Od januarja 1964 pa do dovršitve slovarja je sodeloval pri Slovarju kot terminološki svetovalec za jezikoslovje.

2. Desetletje 1966–1976 v Ljubljani

31. 5. 1966 bil vnaprej habilitiran za docenta za slovenski knjižni jezik. L. 1970 je bil vnaprej habilitiran za izrednega profesorja za slovenski knjižni jezik in je postal višji znanstveni sodelavec za fonetiko. L. 1971 je postal izredni profesor za slovenski knjižni jezik na oddelku za slovanske jezike in književnosti in prvi predstojnik katedre za slovenski knjižni jezik in stilistiko; ta katedra je bila ustanovljena na njegovo pobudo. L. 1971 je bil izvoljen za pooblaščenega profesorja slovenske in slovanske filologije na videmski podružnici tržaške univerze (službe ni nastopil).

V letih 1972–1976 je bil prvič predsednik odbora za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah. L. 1972 je postal tudi član predsedstva Komisije za pravopis, pravorečje in oblikoslovje pri SAZU, katere glavna naloga je bila priprava nove izdaje slovenskega pravopisa. Po izdelavi pravil za novi pravopis je bila komisija l. 1977 razpuščena. Od l. 1976 do 31. okt. 1996 je bil redni profesor za slovenski knjižni jezik (na koncu več let tudi za stilistiko). Za obdobje 1966 do 1976 so značilne še naslednje njegove dejavnosti:

Pedagoško delo: ves čas na oddelku za slovanske jezike in književnosti (do l. 1971 honorarno). Zunaj FF je bil v štud. l. 1972/73 honorarni učitelj na FSPN (slovnica in stilistika slovenskega knjižnega jezika), l. 1968 raziskovalni profesor Univerze v Čikagu (5 mesecev – ruski dialektološki projekt), poletni semester l. 1973 gostujoči profesor Univerze v Regensburgu (primerjalno slovansko oblikoslovje, srbohrvaška dialektologija), l. 1974 1 mesec na Državni univerzi v Moskvi (slovenska fonologija), študijsko leto 1976/77 je bil gost. prof. na Univerzi v Gradcu (kontrastivna fonologija in besedotvorje slovanskih jezikov, zgodovina slovenskega knjižnega jezika). Posamezna predavanja je imel na univerzah v Gradcu, Berlinu, Leipzigu, Varšavi, Sarajevu in na AGRFT v Ljubljani. V Regensburgu in Gradcu (gl. zgoraj) je bil hkrati lektor slovenskega jezika; enako več let na tečajih za tužje v Zadru, Zagrebu in Ljubljani. L. 1969 je bil na enomesečnem študijskem spopolnjevanju v Moskvi (državna univerza imena Lomonosova).

Pogosto je predaval učiteljem slovenščine vseh stopenj in jezikoslovcem v Sloveniji, na Tržaškem in na avstrijskem Koroškem. Predavanja je imel tudi na univerzah v Moskvi in Sarajevu, posamezna predavanja pa v ljubljanskem in sarajevskem jezikoslovnem krožku. Bil je pisec večine poročil za učitelje slovenščine na PA v Ljubljani (deloma tudi v Mariboru) in na FF v Ljubljani, v dveh primerih tudi poročevalec za univerzitetnega učitelja v tujini (v ZDA in Avstriji). Bil je mentor 3 doktorjem (ZDA, Poljska – somentor, Ljubljana – glavni mentor), 4 magistratom (dvakrat glavni), (so)mentor več kot 10 magistrantom in 2 doktorandoma (povezava z zagrebško FF).

Kongresi, simpoziji, zborovanja: 6. mednarodni kongres fonetikov v Pragi (1967), simpozij intonologije v Pragi (1969), mednarodni kongres slavistov v Varšavi (1973), sociolingvistični simpozij v University Parku v ZDA (1976), jugoslovanski slavistični kongresi: Budva (1969), Beograd (1972), Zagreb (1975); zborovanja slovenskih slavistov: Celje (1971), Ljubljana (1974), Postojna (1975), Portorož (1976); zasedanja komisij mednarodnega slavističnega komiteja: Skopje (1972, 1975), Beograd (1972); polaktivno na mnogih zasedanjih teh komisij (Praga, Leipzig, Olomuc, Brno, Budišin).

Bil je član več komisij mednarodnega slavističnega komiteja: do l. 1973 za terminologijo za slovenski jezik; za fonetiko; za slovnični ustroj slovenskega jezika. Bil član komisij za učne načrte za osnovno šolo in usmerjeno srednjo šolo (bil je predsednik ustrezne komisije za gimnazijo). Od 1972 do 1976 je bil predsednik odbora FF za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah; bil je predsednik organizacijskega odbora ter organizator seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (1971). Bil je tudi član mednarodnih društev: International Society of Pho-

netic Sciences, Societas linguistica Europaea, član republiškega odbora Slavističnega društva Slovenije, od l. 1969 stalni član uprave Zveze slavističnih društev Jugoslavije in 1975–1979 predsednik te Zveze; od l. 1972 je bil član Jugoslovanskega slavističnega komiteja.

Od l. 1975 je delegat FF v 13. področni skupini Raziskovalne skupnosti Slovenije. Pri RSS je bil od 1968/69 član projektnega tima za obravnavanje podatkov.

Uredniško delo: glavni in odgovorni urednik revije *Jezik in slovstvo*, 1966–1970 (5 letnikov); *Slavistična revija*, 1967–1969 (področni), od l. 1970–1980 odgovorni in glavni urednik za jezikoslovje; od l. 1973 sourednik *Godišnjaka* za primjenjenu lingvistiku.

Desetletje 1976–1986 v Ljubljani

Je predstojnik stolice za slovenski knjižni jezik in stilistiko od njene ustanovitve (tudi njen ustanovitelj), predsednik komisije za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah (od 1984), bil je predsednik komisije za pravopis, pravorečje in gramatiko pri SAZU (do 1977), od l. 1982 je član revizijske komisije Načrta pravil za novi slovenski pravopis; predsednik Zveze slavističnih društev Jugoslavije je bil do 1979.

V štud. l. 1976/77 je bil gostujoči profesor za slovansko kontrastivno jezikoslovje (hkrati tudi lektor slovenščine) na univerzi v Gradcu, l. 1979 gostujoči profesor za slovenski jezik na univerzi v Celovcu, v štud. l. 1979/80 je predaval slovenski jezik na AGRFT, v štud. l. 1985/86 pa imel strnjena tečaja slovenskega jezika na univerzi v Mariboru.

Posamezna predavanja je imel na naslednjih univerzah: Sarajevo (1976), Regensburg (1979), Los Angeles (1980) (tedaj je na povabilo obiskal tudi univerzo Yale v New Havenu), Helsinki (1982), Tübingen (1985), Trst (1986), Dunaj (1986, 2 predavanja), Salzburg (1986), Innsbruck (1986), Gradec (1986). Aktivno se je udeleževal zasedanj komisije Mednarodnega slavističnega komiteja (za fonetiko in fonologijo, za proučevanje strukture slovanskih knjižnih jezikov, za knjižne jezike) v naslednjih mestih: Dunaj (1977), Praga (1977), Bratislava (1980), Berlin (1983).

Udeležil se je obeh svetovnih slavističnih kongresov: Zagreb – Ljubljana (1978), Kijev (1983) in naslednjih simpozijev v mestih: University Park (Pensilvanijska univerza) (1976), Varšava (1979), Celovec (1979, 1983), Ljubljana (1977 dvakrat, 1978, 1980 in po dvakrat 1983, 1984 in 1985), Beograd (1977), Mannheim (1980), Evanston (1980), Urbino (1981), Oxford (1981), Sarajevo (1984, 1985), Zürich (1984), Salzburg (1985), Videm (1985), Trst (1986), Tübingen (1986). Udeležil se je kongresa Zveze slavističnih društev Jugoslavije na Bledu (1979) in več zborovanj Slavističnega društva Slovenije. Predaval je na Seminarjih slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani (1979, 1980 – dvakrat tudi predsednik –, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985) in imel šest- oz. sedemdnevni tečaj o normativnih vprašanih slovenskega knjižnega jezika. Imel je večje število predavanj v okviru

podružnic Slavističnega srustva Slovenije, v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kopru, Novem mestu, Trstu, Novi Gorici, Gorici; predaval je tudi slavistom v Celovcu.

Z izjemo let 1979–1981 je imel na ljubljanskem radiu letno po osem do devet jezikovnih pogovorov, v tedniku 7 D pa jezikovni kotiček (1985–1987). Po eno predavanje je imel v lingvističnih krožkih v Sarajevu in v Helsinkih, več pa v Ljubljani. Bil je član Jezikovnega razsodišča (1980–1985). Širše strokovno je deloval tudi z udeležbo na naslednjih zborovanjih ali simpozijih: na Tednu slovenskega filma v Celju (1982, 1983), pri strokovnem posvetovanju o birokratskem jeziku v Škofji Loki (1983), na simpozijih o medicinski (1984) in tehniški besedi (1985) v Ljubljani.

Sodeloval je pri okroglih mizah ob izidu Načrta pravil za novi slovenski pravopis (1982): v društvu slovenskih pisateljev, prevajalcev, ljubljanskih slavistov, dramskih igralcev, FF v Ljubljani.

Večkrat je nastopil tudi na ljubljanski televiziji. Govoril je ob odkritju spomin-ske plošče (1974) in spomenika (1978) A. Brezniku v Ihanu, ob postavitvi spomin-ske plakete M. Pleteršniku v Pišecah (1982) ter ob odprtju spomin-ske sobe J. Kopitarju v Repnjah (1985).

Bil je (so)mentor pri 33 magistrandih, pri 7 disertacijah in pri več specializacijah (štirih).

Do l. 1980 je bil odgovorni urednik Slavistične revije, ves čas pa je glavni urednik za jezikoslovje. Uredil je še naslednje knjige: Povzetki referatov za IX. kongres Zveze slavističnih društev Jugoslavije (1979), Breznikovo izbrano delo (1982), zbornik Seminarja za slovenski jezik, literaturo in kulturo (1980), Slovenska zvrstna besedila (1982). Je član evropskega jezikoslovnega društva Societas linguistica Europaea in svetovnega za fonetiko (International Society of Phonetic Sciences).

L. 1977 je prejel odlikovanje za zasluge na univerzi v Gradcu, l. 1978 nagrado Kidričevega sklada, l. 1979 priznanje Mednarodnega društva za fonetične zveze »za dosežke na področju fonetičnih znanosti«. Dejaven je še v več telesih svoje stroke in naše družbe (zlasti npr. pri Slovenski izseljenski matici, konec 70. let pa pri Zavedu za šolstvo v zvezi z osnovnošolskimi učili za slovenski jezik).

Desetletje 1986–1996 v Ljubljani

Bil je predstojnik stolice za slovenski knjižni jezik in stilistiko od njene ustanovitve do predaje nasledniku feb. 1996; je predsednik komisije za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah; bil je član revizijske komisije Načrta pravil za novi slovenski pravopis do 1990 in eden od štirih, ki so za tisk tehnično uredili tipkopis knjige Slovenski pravopis 1, Pravila (1990); od 1989 predsednik Komisije za izdelavo slovarskega dela pravopisa; 1987–1989 predsednik Slavističnega društva Slovenije; v 90. letih član komisije za prenovo pouka slovenščine na srednjih šolah; 1988–1991 predsednik Sveta za slovenščino v javnosti (pri SZDL). L. 1991 postal izredni član SAZU, l. 1997 pa njen redni član.

V poletnem semestru štud. l. 1986/87 je bil gostujoči profesor na univerzi v Celovcu, tedensko po 6 ur (skladnja, besedotvorje, zgodovina knjižnega jezika); 1987/88 ma univerzi v Novem Sadu 2 kurza (20 + 18 ur) predaval slovenski knjižni jezik; 1992/93 v poletnem semestru gostujoči profesor na univerzi v Celovcu, tedensko po 6 ur (jezikoslovno izrazje, skladnja, oblikoslovje); 1995/96 v zimskem semestru gostujoči profesor (po 6 ur: glagol in adjektival, sociolingvistika slovenskega jezika, fonetika s posebnim ozirom na slovenščino) na univerzi v Gradcu; v poletnem semestru 1995/96 imel na univerzi v Trstu kurs predavanj (12 ur, slovensko jezikoslovje).

Posamezna predavanja v tujini.

A – univerze:

München 1992, Trst 1995.

B – simpoziji:

Sarajevo 1986, Beograd 1987, London 1989.

C – svetovni kongresi slavistov:

Sofija 1988 (tiskani referat), Bratislava 1993 (tiskani referat).

Č – zasedanja komisij Mednarodne zveze slavistov:

Varna 1990.

Posamezna predavanja doma.

A – na slavističnih zborovanjih:

Bohinjska Bistrica 1987, Maribor 1988, Portorož 1989, Ljubljana 1990, Ljutomer 1991, Celje 1993, Krško 1994.

B – simpoziji slovenskega jezika, književnosti in kulture v Ljubljani: 1987 (predsednik), 1988, 1989, 1990, 1991 (predsednik), 1994 (predsenik), 1995, 1996.

C – seminar slovenskega jezika, literature in kulture: 1987, 1988 (predsednik), 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996.

Č – drugi simpoziji na slovenskem ozemlju:

Ljubljana 1988 (slovenski kulturni delavci o samobitnosti Slovenije); Ljubljana 1989 (uporabno jezikoslovje); 1993 (Tesnière), 1993 (uporabno jezikoslovje), Nova Gorica 1994, 1996 (Škrabčevo jezikoslovno delo, obakrat predsednik), Ljubljana 1994 (Kopitarjevi dnevi), Vodice 1994 (Kopitar), Pišce 1995 (slovensko jezikoslovje), Pišce 1996 (Pleteršnikovo jezikoslovno delo).

D – predavanja slovenskim slavistom:

Novo mesto 1987, Boljunec pri Trstu 1987, Portorož 1987, Nova Gorica 1987, Kranj 1987, Velenje 1987, Trst 1987, Koper 1987, Maribor 1987, Trst 1990, Tinje na Koroškem 1991, Škofja Loka 1993, Maribor 1993 (obakrat po 4 ure), Nabrežina 1994 (8 ur); v letu 1994/95: Celje, Ljubljana, Kranj, Novo mesto, Divača, Maribor, Murska Sobota; 1996 Maribor (4 ure), Škofja Loka (4 ure).

E – javna predavanja, govori širšim interesnim zborom:

Ribnica na Dolenjskem 1987, DSP Ljubljana 1988, 1991, Dunaj 1991, Pišece 1993, Ihan 1994, Kostanjevica pri Novi Gorici 1994, Novo mesto 1994, Pišece 1994, 1996.

F – Lingvistični krožek v Ljubljani (več predavanj).

G – srečanja slavistov ljubljanske in celovške univerze: 1987, 1990.

H – predavanje na SAZU 1996.

I – jezikovni pogovori na radiu Ljubljana 1986/87 (8 enot).

J – nastopi na TV in radiu Ljubljana (prostogovorno).

K – jezikovni koticiki: 7 D 1986 18. 6. 1987; 18. 10. 1989–25. 5. 1991.

Praznovalni zborniki (Festschriften):

Pontes Slavici. Festschrift für Stanislaus Hafner zum 70. Geburtstag, Graz 1986; Dona Slavica Aenipontana in honorem Herbert Schelesnik, München 1987; Lubi Slovenci. A Festschrift to Honor Rado L. Lencek on the Occasion of his Sixty-Fifth Birthday 3 October 1988 – Slovene Studies 9, 1–2, 1987; Razprave XIII, posvečene stoletnici rojstva akademika prof. dr. Frana Ramovša, Ljubljana 1990; Zbornik razprav iz slovanskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici, SAZU, Ljubljana 1989.

V tem desetletju imel 40 tretjestopenjcev oz. specializantov (petim bil glavni mentor); soudeležen pri 10 doktorandih (dvakrat glavni mentor); specializanti iz krajev: Dunaj (2x), Trst, Osijek, Beograd, Moskva, Nottingham, Nizozemska, Grenoble; Estonija, Cansas City; pisec za nostrificiranje 1; pisec za docenturo in višje stopnje (4).

Urednik: Slavistična revija, 1986–1996 (glavni urednik za jezikoslovje); Adam Bohorič, *Arcticae horulae succisivae/Zimske urice proste*, 1987 (razen uvoda tudi prevedel); Riglerjev zbornik, 1989 (glavni ur.); *Obdobje srednjega veka v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, 1989 (predsednik simpozija in ur.); *Ramovšev zbornik*, 1994 (za jezikoslovje); P. Stanislav Škrabec, *Jezikoslovna dela* 1, 1994; 2, 1995; 3, 1995; *Škrabčeva misel I*, 1995 (predsednik simpozija in ur.); Jerneja Kopitarja *Glagolita Clozianus–Cločev glagolit*, 1995; *Kopitarjev zbornik*, 1996 (predsednik simpozija in ur.).